

במעלה הנפתולים

(לסיכום יבולו של שלונסקי) / מאת דניאל בוינחום

יש משוררים שדרך יצירתם משולה לדרך מישור הנמתחת בשפלה פוריה; דרכו של א. שלונסקי, כפי שנראתה עכשיו, עם כינוס שירתו בשני הכרכים כבזו המשקל, דומה לכביש הררי העולה תוך עיקולים ונמרצים, הנסוי לאפעם על פי תהום העובר ניקבות אפלות וחולף על פני חודייסלעים — עדי-הניעול לפסגות נשאות וכך לגלות אפקים נרחבים: הבט הרחק — כאותן בראש הדר, אכן מדוה" ועד כן — ארוכה ונפתלה הדרך במעלה הדור.

השורה שני פנים לה פנייה היד המיטן, שהיא ארשת חייו, מבעו העי כולק עד לשרשי עצמותו בה חרות תבליטן האישי הבלתי-נישנה, חולדות נפשו על כל הגנוזים הרוחני שלו.

ומצד שני פניה — כפני הדור ומני ההווה התבררית שחוללתה פני הרי נאמיקה ההיסטורית המתגלמת בה, כבי זה תחילה — ולעתים גם בלא כזו נת בעלים ויוצרים, האינדיבידואליזם הבורגני הגא להמריד את האישיות היוצרת על הכביבה — נתפס לסתי

לה שאין ממנה מוצא המרידה בחברה בהיא הנצעה ולא בחברה מסוימת, שמשחתה בה היא מרידה מדומה המורד — איש הרוח האכסצנטרי — אינו אלא אחד מן החברות משכבה נו שהוא כוסר בה, אך לא ניתק את עברו הימנה. נמצא שהוא מורד בעצמו, בכחית "יכה יוסי את יוסי" ומשום כן סופו כניעה והש" תעברות" נוספת.

האישי והכללי הם שני צודים של מסבע אחד. שירה אינדיבידואלית שאינה נלמית להתיית הדור — גם בהי דורה ושכלולה אינה אלא סדקית של רגשות-בלבד, שבעמקותה המדומה אינה נוגעת אלא בשטחם העליון של החיים. וכן נמוכת קומה, חסרת ערך הא שירה ציבורית, שאינה בה בשעה גם ביטוי אישי ומקורי של יוצרה.

ככל שהשירה שואבת ממקורות עשירים יותר, כן תושג בה ביתר שלמות האחדות בין היסוד האישי ובין "רוח הומני" שירת שלונסקי אישית היא מאד; אבטוביוגרפית ב" עולם סמלית ודימוית, בניגונה וב" קצבה הפנימי, ואולם דוקא משום כך היא במדורה היהודי הגוי — סמל הלכות היהודית כשיה הערש הושן העקדה והאיל — סמל הגורל העתיק-גורלהקרנן הפושט את צורה הודתית, החפרפרות — החתירה

החת-יסודות החיים היהודיים, המאכ" לת — אימת הפרעות המרחפת, השלד הכליון האורכי — כל אלה הם ביטוי למציאות האובייקטיבית של העם והם גילום חזוניתו של הפיר

מן אך השירה שהיא לאומית ביצירה ובנילויה — משמעותה חורגת מן התחום של העם שבו נוצרה, מן המוסמכות עתה על הכול — וכיטוי נאה ניתן לכך בטור השביעי של ג

אלתרמן — המהפכה הצורתית שחולל א. שלונסקי בשירה העברית החדשה, התריגה מתחום הלשון והצור" דות של השירה הקלסית" — שנתחמו בדרו של ביאליק, שירה זו בכל קט" מיה הלירים וכוח ביטויה לא ינקה עדיין מן הדיכור ההי, לא נתחסמה ביום החוליון, התובע דיוק של ביטוי

ושל הגדרה צטייה תמה ונאמנה א. שלונסקי העביר את השירה העברית לכתם חדשים, שבלעדיהם לא הי" היה יכולה להמשיך בהתקדמותה והיא גינונה לאפיגנונה היה בכך משום

חינוש כמולד; כיבוש של צורות ודרכי ביטוי מודרניות, המקביל לתהליכים שנתחוללו במקומם יותר גם כספרויות אחרות, והמעבר מלשון הכתב, מן ההיגוי המלעיל-האשכנזי — להיגוי לקצב, לחריזה המתאימים לעברית החיה ומיצוי כל אפשרויותיה המור" ויקאלית — מבצע שאין דוגמתו ב" ספרויות של עמים אחרים.

אמן לא רק הגזעים המובהקים של הדור החדש בשירה העברית — שיצ" או בעקבותיו (גם מן הבחינה הרא" שונה) אלא גם הצועדים בשבילים אח" רים חייבים תודה לשלונסקי על התי" חבה הברכה של אפשרויות הלשון, על גיחון-המבלים של העברית, קלא" סית" ואיסוריה מודרניזציה זו בוצעה דוקא על יסוד המורשת ההיסטורית של לשוננו תוך שימוש נועז בדרכי

הפיטנים העתיקים, ואפילו בחן-המלי" צה המכוננת של סופרי ההשכלה (אהבתי המליצות של דור-הגמגומים), אשך הולעג בדרך הקודם ועתה בוריקתו לתוך עורק-העברית החדשה, העשירו לאין ערוך את אפשרויות צירופיה ודקות-ביטויה.

אך צורות חדשות אלו אינן תכלית לעצמן. הן שימשו לבוש לתוכן חדש, שצרן לו הלבושים הישנים, בבטוי להרגשת עולם חדשה, לראיית העולם בעינים אחרות.

הדור שנוכחי גמלו כמלחמת-העולם, שהאה את המחת עין בעין, שגול על משואות-שלה חיים יהודיים עתירי מסר דת, שעבר את חבלי המהפכה ומלח" מת-האזרחים — לא היה יכול להרגיש ולכתוב כקודמו. עולמו נערבב, אר" מת-החיים הנטוהה (אמ"כי בטחון זה היה רופף ועלוב מלכתחילה, אף-על-פי

כן דומה היתה כקרקע-עולם) התגודדה מתחת רגליו. זעזוע עצום זה היה משר-הף למשוררי אותו דור — משכל אנות" אמון על גיוגויו, אך גיוגויו פורע, המקרטע בין קונציות סמ" ליו וממשו (דור"י) עם כל השוני שבכבושיו-שירתם וכמגמת-פניה. (א. שלונסקי, א. המאירי, י. למדן, א.צ. גרינברג, ש. שלום, ד. סוגל ואחרים), פרחי הליריקה, תיאורי הטבע ל"ש" כו, שירי האהבה התמימים — גשרו בסערה, לא התיאור אלא הביטוי, המשחרר מן המועקה, געשה עיקר הנוף לא בחזקת גילוי של עולם, אלא נוף בחזקת רמו וסמל לאדם. (כגון שקיעה שחוטת את כרבלתה הפשילה" מי זה חרת פ"א נונים על רקיע בית עלמין) — אכן הנוף ככל שירה הוא הנפש, אלא שהפעם עשתה השירה קפנדריה והדברים איבדו כמעט את ממשותם, ונעשו סמל ורמז בלבד. והאדם אף הוא מעורטל ונעור מהור יתו האישי, האינסיםלית, מן האנור שי ביותר". דומני, שבכל שירת התי קופה אין אף שיר אהבה אחוז המ" שורר בנוסת הישן, הקלאסי המתייחד עם "בת שירתו" ומרזין מוצאי כוקר וערב" עבר זמנו — וכמקומו הופיע הטיטן, שליח הציבור החדש, שגם הוא יודע-ועקה, בעלת-פלה, עני כי

עסוף. הכלים הישנים של השירה נססלו ללא תקנה. מכאן איההבנה בין שני דורות בשירה העברית, שלא יכלו לכוון את כליהם יחד.

אך גם דור המלחמה, שתי דרכים עיקריות נפתחו לפניו, ושלונסקי עומד עליהן עוד בראשית יצירתו, כפואמה הדראמטית "זח"י:

הדרכים שנים — קום וקטרו!

קטרים לי, תוקפו ברעשים:

פבול" סוקהו.

ורנבים פמתי-תנוכה לי ילקשו —

לשט, לשט.

בדקר כאדקת.

דרך של הרס-ערכים, הפקר יצרים, דמדום אפוקליפטי, מרוץ אל המחת — או במלים פשוטות — פאשיזם. דרך של נשיאה בעול ובמשך הזרע, של אמת הכבאי — בלשון הפרזה האר" ישראלית — חלוציות.

וסמליהן העורב והיונה — קורא הרע ומבשרת השלום, מעין גלי גולים של העלם זעום העפעפים" והעלם בהיר העינים" אצל ביאליק, מאז נקלעת שירתו של שלונסקי בין שני קטבי החמייה: "קול קורא (המשך בעמ' 8)

במעלה הנפתולים

(המשך מעמוד 5)

לחיות. מול קול קורא: למות! בכ"פ של "הן" ו"לאו". אראלים ומצוקים לוחמים על גשמתו. ולא בנקל מהרפת כף הזכות, התבונה מכניעה את "הדם בשפופנו הגא". אנדרה בניין כוכב את המפולת, את "אבני הכוהן".

אך עוד ביצירת הכוסר "דווי" נתון לב המשורר לנדכאים, לנחותי הדרגה: אנחנו המחנה והם — מחוץ למחנה. (דווי) מהכרה זו מוליכה הדרך עד הלום. מדווי אל "הנולולו" — לא הטחת דלת בפני עולם, שחרג ממס" גרותיו, כדרך כמה מפיטני הדור המובעתים, לא חזרה לחדר" (אם כי הגוי משיר הערש היהודי והקמץ אלף הנצחי גלגול אל אש. בכל גדר דיו). ארבא, המשורר בוש ברוחניו תו היתרה (חטוורת. האתמול), מבטל עצמו בפני עוז שריקתו של "החף", וקיפותו, הוסרה היסוס החופשי מסבלי ירושה. המויגה בין תרבות ומהפכה — טרם הושגה. המהפכה מנערת את "התחיות החברה" — מילוני עבדים מדוכאים, גזולי זכות אדם וצלם אדם, והפיטן העברי אתם הוא במצעדם לקראת העתיד. ניכרת השפעת ה"סקרי תים" לבלוק והימנון המהפכה של טאקובסקי. הוא מחולל מהפכה גם בלשון הקודש של השירה, לשון נבי שו: הוא מלמדה לבוסס בשלוליות הבוץ, ללעוס כתיאבון כפזו קיבו שחר רה מלים אספסופיות, לצאת "הי רידה" — ליריד האוקראיני הססגוני והמתריד של אותם הימים: "אי שם יוטח ראש אל סלע, אי שם יזועק לחם, דם", להתערב עם זמרת הבאי לאליקות "מארוסיה הורעלה", עם ועי קתהשבר של ה"שרקות" וה"החיקות" המעונות...

כך מוגרו הפחיצות בין השירה הר עברית לבין "עצם החיים".

ומכאן הנהייה אל הפרימיטיב האי גושי, ההזדהות ש. "אדם" ו"אדמה" של אדם ובהמתו כבוד הפריון ואחדות ההווייה (שירי יורעאל), הקדמוניות העממית שב"שירי הלחם והמים", המסע אל אשון היער" — מכאן נפי תחים האפקים האנושיים הנרחבים ביר צירתו התרגומית המופלאה.

פרצת גגו זו לא היה אפשרית אלא "לם העלייה השלישית, ששלונסקי הוא כרוזה ומצורה, בזור עוסק את רוז המהפכה והערה אותו בכבוש גידרו ובשדמות יורעאל. יש בה בשירה זו כל שכרון הגזמה של לילות הלכוע, ההסרעבותה של מי שוכבש לה בסעדה, יש בה גם חולשתה של לילות זה החוספה, מקובה, שתנופתה היה רבז נכוח אחיותיה, חויתה גדולה "שבועת העינה, מיצרות רעיונה. יש בה מן "הבולמוס ומבירוצימרי דווי", הלב בנילופין עוזנו עליל "התפכה" ולחזור לכורו, בשיר הלך העבודה אינו פוהר על "כתונות פסים לתפארת" והגשפעות גזון "דקות להי טבר". בתרועה הגדולה נשבע הד אנה כבושה — של רן לאבא אבא, בהתעוררות המופלגה טמונה סכנת הב סיבה, פרק הפריחה המוקדמת מבשר זה בשירה חברה, לא בוששי לבוא גם ימי האכזבות לביטן, עם "כשני קוריקס" מסעי נמים - בנשמה מולדת וריב, "לילולך כחוט מצליח גם במר לדתי", גם אז ידע כי ישרם אלה בני ורון טוים לנשק את כנף נשריך המר רדתי, גם אז מוידויו הליהט נשאר עליה ציבור, איש לא זעק כמותו את הייתה את "לבונו, של דור "הסער והפוק".

בגאי קהרוק לבך נא הי: הקצרת צרפסיה אצפעות חולות הקסיפים, ומיא קגדפה, קלפנת, סינתת קשער, הוכיח, כאסופי.

ידתו של המסורר היא לו צורך עליה, בנר — כשול הוא ליונה בכרחי הירשישה — שאינו משתחרר לעולם מן הדיבוק של החוץ, מן אי שליחות.

כשקטלה נזגת את דיוקנכם, אהים אל ימי קשרתי קרמע.

תך חוננת הסאנסופון אינו יכול לשכוח:

קלנו כאן לא כאן.

קלנו קבקשים עוד את קנבול

שם, שם.

במקום שדות עוד לא שקלו קנבול

במקום אדם סנבול אלי לא-נבול

הולך זרע וספן.

מי שיבוא להפש ב"אבני בוהן" את הותם ה"דקאדאנס" — השקיעה וההתפרקות, הרקב מבעד לגחוח — של התרבות הקאפיטאליסטית — ימצאו מבלי שיגעו, אך הוא יגלה גם את גיבושו של הביטוי, את ליטוש המורה, ההכדל בין שירים אלה לבין קודמיהם הוא כהבדל בין אבן-החן הגלמית לברקת המלור טשת:

קרכי את אימותיו, נפשי הקאלקה

המששנות ונחשבת,

קל הלילות הולכים אל שדות

הבלקה

השקות קרוננים את שושנת המות.

הרי מעין תפוחי ארס במשכיות כסף, ברוחם של בודלר או פו, שבגביעים משוקדים ומתוקצעים הגישו את חמ צית הורבך הנפש, והשיכלול הצורתי אינו כהם אלא חישוק ותריס בפני התפוררותה הגמורה.

אך "אבני בוהן" לא לתהו נוצרו, במבוכי הביעותים, מבואו ה"פחה הר בוע", גוב העויות והרוק השנים" לא נותק בעולם הוט השני, שניתן למשורר בכניסתו ומשום כך גם יצא בשלמם. הוא לא היה לבוד לך הי עברי.

דווקא כ"כרכיאל" מתגבר שלונסקי על "נכלי-עולם-התורה", הכרך "כוני

בולע זיו, כעז חורג אל רצחי בו אלהים השלים עם עואול" — מופיע בסמליותו ובמוח שינותו כאחה, חושף את משמעותם האובייקטיבית בית של סיטי הפיטן — את הראש הגא לא תשורנו עין, ראשו של קין המבורך" הסכין הזיונה שנועדה לר צה- כבר נשלפה ולא תשיב אחר, "יד הרוצח המדוללת, את סגורי המשטר ובידות האדם: "עבדי העמל" "המת גלגלים כאשר חי", בניבלינג "הור טמים נקם וקשר", הזונה המקצועית. בשירה הקברית אין דוגמה אחרת של מויגה כזו בין הועפות ביטוי ודיוק והגדרה של דמיון ומציאות, של הזי יון מפוכה ומדומם מסחרר.

ובתוך כל אלה מזוקר הנכר היחיד המיוחד ("הנכר הנצחי" — הנה היא המור לדת). המוחש כליכך בערי נמל ובתחנות רכבות זרות: "הד אלפי רגליים שהפי טיעו את הצער מחוף אל החנה, מתחנה אל חוף". וכמנחש אסון קטר בוכה בקול". אכן "פריו האחרת" — מפע נחת את פשר האותות שבכרכיאל, "זו נוטריקון של אש" שבני אדם "טחו מלראות". גם הסיוטים לא חמוך שוא יזכרו.

התשובה מן ה"מפולת" ל"פיוס" — אף אינה אלא המשך הדרך. מי שחרת "מנה מנה תקל ופרסון" על כחלי העולם השוקע, זוכה להגיע גם ל"בוא שית חדשה" אין זו חזרה לנקודת המוצא, לכראשית הקודמת, מימי בגלגלי" אלא עלייה למסנה נשאה יותר, בה הישגי המשורר בתקופות יצירתו השונות משלימים זה את זה. בשירת הנעורים השופת כיון חדש, שלא נצטללה משמרו. רק כמו מבעד לענניסער מהגלה החכלת הלוהנת של הליריקה, ואילו בשירת הבגרות — רוסנה הסטיכיה של הנפש בכגרות-אמן הכובש את יצרו:

שקרני משפך, ססן היתרת,

קסרץ היבול עד שקרון הצמרת,

קיליל פירע צורות בעניות.

לסער התפלל, אבל כבשהו וינח? ואכן סערה שאינה קמה לזכמה עק רה הוא, מבובות כוחה לריק, סמלים המתחברים, לפשט הפשוט, הנגלה, הבנוי, סופם ישהם מתחברים לאדם ונהפכים לו לרוצץ. גם שבירת הכלים באה לשם עריכת "מתכונת חדשה", לשם קביעת מסגרת מוצקה. כיבושיה החודשים הגדולים של שנת א. שלונסקי, הוא כתיאור המי אופק של פשוטיו ברימ, על מראר המ, רחם ובמשותב, שבהם "ישקו הנגלות והסודות", הוא בכיבוש "הא נך והמצבוע", ונילא כוחה מתגלה דווקא בצלילות הלירית הקלאסית "קול הזכמה הדקה" של שירים כגון "כל ארן בראש הר", "עמוד השחר", "קריאת שטע".

וקיית אסד — וסורף

סוד סקנר ובצירים לצנב,

סוד הפנר פדכי ובדחי

סוד אונז של-עולם מולינדף

קטןשו לצתים ניסניו.